

Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης

Τόμ. 8 (2018)

8ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΑΘΗΝΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και
Θρησκευμάτων

8^ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΣΤΗΝ
ΕΛΛΑΔΑ

Ιδεολογικές – Πολιτικές – Ψυχολογικές – Παιδαγωγικές
Προϋποθέσεις Εκπαίδευσης Χαρισματικών Ατόμων

ΤΟΜΟΣ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ
ISSN: 2529-1157

Σε Συνεργασία με την Ένωση Ελλήνων Φυσικών και την
Ελληνική Μαθηματική Εταιρεία
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ DIVANICARAVEL
14-17 Ιουνίου 2018

**Το Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση Προσφύγων
του ΥΠΠΕΘ: αμφίσημες σχέσεις μεταξύ κρατικών
και μη κρατικών φορέων στο πεδίο**

Ιφιγένεια Κοκκάλη

doi: [10.12681/edusc.2695](https://doi.org/10.12681/edusc.2695)

Βιβλιογραφική αναφορά:

Κοκκάλη Ι. (2020). Το Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ: αμφίσημες σχέσεις μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων στο πεδίο. *Πανελλήνιο Συνέδριο Επιστημών Εκπαίδευσης*, 8, 470–483. <https://doi.org/10.12681/edusc.2695>

Το Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ: αμφίσημες σχέσεις μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων στο πεδίο

Ιφιγένεια Κοκκάλη, PhD

Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των
Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ

ikokkali@minedu.gov.gr

ifigeneia.kokkali@gmail.com

Περίληψη

Από το Σεπτέμβριο του 2016, το Υπουργείο Παιδείας υλοποιεί πρόγραμμα για την ενσωμάτωση των παιδιών προσφύγων στη δημόσια εκπαίδευση. Αντικείμενο του παρόντος κειμένου αποτελούν οι αμφίσημες σχέσεις που έχουν αναπτυχθεί μεταξύ ΥΠΠΕΘ και μη κυβερνητικών φορέων που δραστηριοποιούνται στο πεδίο της εκπαίδευσης προσφύγων. Έπειτα από μια σύντομη παρουσίαση του προγράμματος του Υπουργείου, επιχειρείται μια κριτική επισκόπηση των σχέσεων μεταξύ ΜΚΟ και ΥΠΠΕΘ, από την αρχή του προγράμματος μέχρι σήμερα, καθώς και μια απόπειρα εξήγησης των συνθηκών υπό τις οποίες διαμορφώνονται οι σχέσεις αυτές. Διακρίνονται τρεις φάσεις, τα κύρια χαρακτηριστικά των οποίων είναι η συμπληρωματικότητα και ο ανταγωνισμός, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό. Οι λόγοι του ανταγωνισμού είναι διαφορετικοί στο κεντρικό (μάκρο-) και το μικρο-επίπεδο των σχέσεων μεταξύ προσωπικού ΥΠΠΕΘ και ΜΚΟ, αλλά προφανώς υπάρχει επίδραση προς τα κάτω, δηλαδή οι στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές των ατόμων επηρεάζονται άμεσα από τη στάση που υιοθετεί κεντρικά ένας οργανισμός και μια οργάνωση ως προς το ΥΠΠΕΘ και την πολιτική του.

Λέξεις-Κλειδιά: παιδιά-πρόσφυγες; Σχολείο; Εκπαίδευση; ΥΠΠΕΘ; ΜΚΟ; Διεθνείς Οργανισμοί.

Abstract

Since September 2016, the Hellenic Ministry of Education has implemented a programme for the integration of the refugee children into public education. The objective of this paper is the ambiguous relations that have been developed since then between the Ministry and the non-governmental organizations active in the field of refugee education. Following a brief presentation of the programme, the relations between the Ministry and the International Organizations (IOs) and NGOs are critically reviewed. There is also an attempt to explain the conditions under which these relations are shaped. Their main features are complementarity and competition, more or less. The reasons for competition are different at the central (macro-) and the micro-level, meaning staff relations between the Ministry and NGOs; still, there is obviously a downward effect, in the sense that the attitudes and behaviors of individuals are directly affected by the stance adopted centrally by an organization towards the Ministry of Education and its policy.

Keywords: refugee children; School; Education; Hellenic Ministry of Education; NGOs; International Organizations.

Το Πρόγραμμα για την Εκπαίδευση Προσφύγων¹

Το 2015, περισσότεροι από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες διέσχισαν τη Μεσόγειο για να φτάσουν στις ευρωπαϊκές ακτές. Πολλοί και πολλές από μας θα θυμούνται τις εικόνες των προσφύγων που «ξεβράζονταν» στις ακτές των νησιών του Αιγαίου, και έπειτα τα караβάνια των ανθρώπων που διέσχισαν με τα πόδια την ενδοχώρα, ακολουθώντας τον λεγόμενο δρόμο της Ανατολικής Μεσογείου – Δυτικών Βαλκανίων (*Eastern Mediterranean – Western Balkans route*). Με το κλείσιμο των συνόρων από τους βόρειους γείτονες της Ελλάδας, και την ουσιαστική αναστολή της Συμφωνίας Σένγκεν, το Μάρτιο του 2016, περισσότεροι από 50.000 άνθρωποι εγκλωβίστηκαν στην Ελλάδα χωρίς τη θέλησή τους, οι περισσότεροι προερχόμενοι από τη Συρία και άλλες χώρες σε πόλεμο. Το 40% περίπου αυτού του πληθυσμού ήταν παιδιά.

Ο εγκλωβισμός μεταναστών και προσφύγων στη χώρα επρόκειτο να μην είναι προσωρινός, δημιουργώντας έτσι επιτακτικές ανάγκες ως προς την εκπαίδευση του πληθυσμού σχολικής ηλικίας. Με εντολή του τότε Υπουργού Παιδείας Νίκου Φίλη (ΥΑ ΓΓ1/47079/ΥΠΠΕΘ/18.03.16), συγκροτήθηκε Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων υπό τον εκλιπόντα Γενικό Γραμματέα (ΓΓ) ΥΠΠΕΘ Γιάννη Παντή, καθώς και Επιστημονική Επιτροπή (ΕΕ), αποτελούμενη από 26 καθηγητές, καθηγήτριες και επιστημονικούς συνεργάτες ελληνικών ΑΕΙ, και η οποία ανέλαβε να καταρτίσει το σχέδιο δράσης για την Εκπαίδευση των Προσφύγων, το οποίο κατέθεσε στο ΥΠΠΕΘ τον Ιούνιο 2016. Για την υλοποίηση αυτού του σχεδίου, τον Αύγουστο 2016, καταρτίστηκε η Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ υπό την εποπτεία του ΓΓ ΥΠΠΕΘ (Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ, 2017).

Το πρόγραμμα για την ένταξη των παιδιών των προσφύγων στα σχολεία σχεδιάστηκε υπό συνθήκες χρονικής πίεσης και υλοποιείται μέσα σε ένα ρευστό περιβάλλον με τον πληθυσμό των προσφύγων να είναι ιδιαίτερος ετερογενής ως προς τα χαρακτηριστικά του και ασταθής ως προς τον αριθμό, τον τόπο και τις συνθήκες διαμονής του εντός της χώρας². Τα παιδιά των προσφύγων βρίσκονται σε μετάβαση από μία εμπόλεμη κατάσταση σε μια κανονικότητα και λόγω της βίαιης απομάκρυνσης τους από τις χώρες

---

¹ Παρά το γεγονός το παρόν κείμενο αντλεί εξ ολοκλήρου από την συμμετοχή μου στην Ομάδα Διαχείρισης, Συντονισμού και Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ από τη σύστασή της τον Αύγουστο 2016, οι απόψεις που παρουσιάζονται είναι άκρως προσωπικές και ουδόλως εκφράζουν την Ομάδα Διαχείρισης του ΥΠΠΕΘ.

² Οι πρόσφυγες δεν αποτελούν μία ομοιογενή ομάδα, δεδομένου ότι ανάμεσά τους υπάρχουν άνθρωποι με διαφορετικές εθνικότητες και γλώσσες, με διαφορετικά κοινωνικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά, με διαφορετικό οικονομικό και μορφωτικό κεφάλαιο. Αναλυτικότερα:

- Ο πληθυσμός των παιδιών προσφύγων εμπεριέχει νέα άγνωστα προφίλ των παιδιών, πολλά εκ των οποίων υποφέρουν από μεταπολεμικό τραύμα, που σημαίνει άγνωστες/νέες εκπαιδευτικές ανάγκες.
- Ετερογενής πληθυσμός όσον αφορά τη χώρα προέλευσης (ενδεικτικά το Φεβρουάριο 2018: 46% από τη Συρία, 24% από το Αφγανιστάν, το 15% από το Ιράκ, το 5% από το Πακιστάν και το 3% από το Ιράν)
- Ύπαρξη πολλών αναλφάβητων παιδιών ή με ελάχιστη σχολική φοίτηση και μεγάλη απουσία από το σχολικό περιβάλλον, καθώς και με ασυνεχή εκπαίδευση (ενδεικτικά παιδιά που μπορεί να έχουν φοιτήσει 4 χρόνια στη Συρία, 2 χρόνια στο Λίβανο, 1 στην Τουρκία και στη συνέχεια έρχονται στην Ελλάδα).

τους έχουν παραμείνει εκτός σχολικού περιβάλλοντος για αρκετά χρόνια. Συνεπώς τα ζητούμενα, στην πρώτη φάση της εκπαίδευσής τους, είναι διαφορετικά από αυτά των συνομήλικων τους στην Ελλάδα. Ο στόχος της ΕΕ ήταν, καταρχήν, η διαμόρφωση ενός αισθήματος ασφάλειας και αποδοχής για τα παιδιά των προσφύγων, η ανάπτυξη της επικοινωνίας, η προσαρμογή στην εκπαιδευτική διαδικασία και στο θεσμό του σχολείου, και δευτερευόντως η επίτευξη γνωστικών στόχων και οι επιδόσεις των προσφυγόπουλων στα μαθήματα (Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ, 2017).

Το 2016, ο μεγαλύτερος αριθμός προσφυγόπουλων ζούσε σε πολυπληθή Κέντρα Φιλοξενίας Προσφύγων (ΚΦΠ) εκτός του αστικού ιστού, πράγμα που απαιτούσε τη διασπορά τους σε μεγάλο αριθμό σχολικών μονάδων, δεδομένης της έλλειψης επαρκούς αριθμού αιθουσών στα όμορα σχολεία.

Τα παραπάνω δεδομένα, καθώς και το γεγονός ότι για τους περισσότερους πρόσφυγες (ιδίως τους Σύριους), η προοπτική της μετάβασης σε άλλη χώρα παραμένει η βασική επιδίωξη και προσδοκία τους, διαφοροποιούν σημαντικά τα παιδιά αυτά από τα παιδιά των αλλοδαπών και παλιννοστούντων που εγγράφονταν στα ελληνικά σχολεία τα προηγούμενα χρόνια, για την εκπαιδευτική ένταξη των οποίων λειτούργησαν και λειτουργούν τα Διαπολιτισμικά Σχολεία και οι Τάξεις Υποδοχής στο πλαίσιο των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας.

Η βασική καινοτομία που εισήγαγε το σχέδιο της ΕΕ για την Εκπαίδευση των Προσφύγων είναι η δημιουργία των Δομών Υποδοχής για την Εκπαίδευση των Προσφύγων (ΔΥΕΠ), οι οποίες αποτελούν ένα προενταξιακό σχήμα για τα παιδιά που διαμένουν στα ΚΦΠ. Οι ΔΥΕΠ λειτουργούν σε απογευματινή βάρδια (2-6μ.μ.) εντός των σχολικών μονάδων της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας υποχρεωτικής εκπαίδευσης, και πρωταρχικός τους στόχος είναι η μετάβαση των παιδιών από τη ζωή στους καταυλισμούς σε μια σχολική κανονικότητα και, τελικά, η επιτυχής επανένταξή τους στη σχολική κουλτούρα. Το αναλυτικό πρόγραμμα περιλαμβάνει μαθήματα ελληνικών, αγγλικών, μαθηματικών, γνώσης υπολογιστών, φυσική αγωγή και εικαστικά, σε μια λογική ομαλής (επαν)ένταξης στην εκπαιδευτική διαδικασία είτε στην Ελλάδα είτε σε άλλη ευρωπαϊκή χώρα. Ειδικά για τη βαθμίδα του νηπιαγωγείου, το σχέδιο δράσης της ΕΕ προβλέπει την ίδρυση ΔΥΕΠ νηπιαγωγείου εντός των προσφυγικών καταυλισμών ως παραρτήματα όμορων νηπιαγωγείων, στη λογική της μη απομάκρυνσης των νηπίων από τους γονείς τους.

Τα παιδιά που ζουν εκτός κέντρων υποδοχής, σε διάφορων τύπων καταλύματα και ξενώνες εντός του κοινωνικού ιστού, εντάχθηκαν σε τάξεις υποδοχής στα πρωινά σχολεία, στο πλαίσιο των Ζωνών Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας.

Για την υλοποίηση του προγράμματος της Εκπαίδευσης Προσφύγων, και ειδικότερα για την έναρξη της λειτουργίας των ΔΥΕΠ, **ο θεσμός των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ), που εισήχθη με το σχέδιο της ΕΕ, είναι κομβικής σημασίας.** Οι ΣΕΠ είναι μόνιμοι εκπαιδευτικοί, οι οποίοι αποσπάστηκαν στα ΚΦΠ/ΚΥΤ για να λειτουργήσουν ως σύνδεσμοι με τα σχολεία και ως διαμεσολαβητές μεταξύ του προσφυγικού πληθυσμού και του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, δημιουργώντας γέφυρες ανάμεσα στο σχολείο και την κοινωνία. Είναι πέραν κάθε αμφιβολίας σίγουρο ότι δε θα ήταν δυνατό να υλοποιηθεί το πρόγραμμα της Εκπαίδευσης Προσφύγων χωρίς την ύπαρξη των ΣΕΠ. Αυτή η διαπίστωση δεν αφορά μόνο το θεσμό αυτό καθαυτό, αλλά και την προσωπική προσπάθεια και το ζήλο που επέδειξαν οι εκπαιδευτικοί που επέλεξαν να αποσπαστούν στα Κέντρα Φιλοξενίας

Προσφύγων και στα Κέντρα Υποδοχής και Ταυτοποίησης της χώρας – από τη Μόρια της Λέσβου ως το Πολύκαστρο του Κιλκίς – για να υπηρετήσουν αυτόν το νέο, και αρκετά ασαφή ως προς τις αρμοδιότητες, ρόλο του/της ΣΕΠ.

Πίνακας 1: Συγκριτικά στοιχεία προγράμματος Εκπαίδευσης Προσφύγων 2016-2017 και 2017-2018

	Σύνολο προσφύγων μαθητών	Σύνολο μαθητών σε ΔΥΕΠ	Σύνολο μαθητών σε Τάξεις Υποδοχής	Εκτιμώμενος αριθμός μαθητών σχολικές μονάδες χωρίς ΤΥ	Σύνολο σε ΔΥΕΠ* (Δημοτικό – Γυμνάσιο)	ΔΥΕΠ Νηπιαγωγεία (εντός των ΚΦ)	ΣΕΠ	Σύνολο εκπαιδευτικών που προσλήφθηκαν για ΔΥΕΠ/ΤΥ**
2016- 2017	5000	3000	1500	500	109	3	62	324
2017- 2018	8016	2025	5291	700	84	23	70	1408

Πηγή: Myschool, ΥΠΠΕΘ, Μάϊος 2018, ίδια επεξεργασία.

*2017-18: 300 μαθητές Γυμνασίου σε 16 Γυμνάσια, 1187 μαθητές Δημοτικού σε 45 Δημοτικά, και 539 μαθητές Νηπιαγωγείου σε

23 Νηπιαγωγεία.

** 2017-18: 433 Εκπαιδευτικοί σε ΔΥΕΠ και 975 εκπαιδευτικοί σε ΤΥ.

Συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς (ΔΟ) και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ)³

Η υλοποίησή του προγράμματος πραγματοποιείται σε ένα περιβάλλον έλλειψης πόρων και μνημονιακών δεσμεύσεων. Η αναζήτηση πόρων ήταν καίρια ήδη από τον Ιούνιο 2016:

«Καμία από τις προτάσεις της ΕΕ δεν μπορεί να υλοποιηθεί χωρίς χρηματοδότηση από εθνικούς ή διεθνείς πόρους. Είναι λοιπόν απαραίτητο να δημιουργηθεί στο Υπουργείο μια ομάδα η οποία θα εντοπίζει πηγές χρηματοδότησης, θα διαμορφώνει υπό την πολιτική εποπτεία του Υπουργείου τις οικονομικές συμφωνίες, θα οργανώνει τη διεκδίκηση, την κατανομή και την εκταμίευση των κονδυλίων κ.λπ. Η ομάδα αυτή θα χρειαστεί να σκεφτεί τρόπους πρόσθετης χρηματοδότησης των σχολείων που θα δέχονται τους πρόσφυγες μαθητές καθώς και το ζήτημα των αυξημένων εξόδων μετακίνησης παιδιών από και προς τα Κέντρα Φιλοξενίας για την εκπαίδευσή τους. Για την εξασφάλιση χρηματοδότησης είναι επίσης απαραίτητες οι συνέργειες με διεθνείς οργανισμούς και ΜΚΟ. Σημαντικό ζήτημα είναι επίσης να εξεταστεί και το ενδεχόμενο αναζήτησης χορηγιών από ιδρύματα ή εταιρείες για την οικονομική ενίσχυση συγκεκριμένων δράσεων»(Επισημοποιημένη Έκθεση, 2016: 150).

Πράγματι, βασικό μέλημα της Ομάδας Διαχείρισης ήταν και είναι η εξεύρεση πόρων και η σύναψη συνεργασιών προκειμένου να υλοποιηθούν τμήματα του προγράμματος για τα οποία είναι πρακτικά αδύνατο να βρεθεί χρηματοδότηση από ίδιους πόρους, δεδομένων μάλιστα των αργών ταχυτήτων της δημόσιας διοίκησης. Σε αυτό το πλαίσιο συνεργασιών, οι Διεθνείς Οργανισμοί, σε συνεννόηση με το Υπουργείο Παιδείας, ανέλαβαν κάποια σημαντικά κόστη του προγράμματος, όπως η μεταφορά των παιδιών από και προς τους καταυλισμούς στα σχολεία. Συνοπτικά, τα βασικά κόστη του προγράμματος καλύπτονται ως εξής:

- Οι αναπληρωτές και οι αναπληρώτριες εκπαιδευτικοί για τις Τάξεις Υποδοχής προσλαμβάνονται με χρηματοδότηση από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) στο πλαίσιο του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς (ΕΣΠΑ).
- Οι προσλήψεις αναπληρωτών εκπαιδευτικών, και τα εγχειρίδια για τις ΔΥΕΠ χρηματοδοτούνται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ενσωμάτωσης (TAME/ AMIF).
- Η προμήθεια 30 προκατασκευασμένων και εξοπλισμένων μονάδων για χρήση σε νηπιαγωγεία στα κέντρα υποδοχής προσφύγων χρηματοδοτήθηκε επίσης από το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ενσωμάτωσης⁴.
- Το Ελληνικό Κοινοβούλιο παρέχει χρηματοδότηση για τα πρόσθετα έξοδα καθαρισμού και συντήρησης των σχολείων στα οποία λειτουργούν ΔΥΕΠ.

³ Η ενότητα αφορά τη συνεργασία με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις ΜΚΟ και γι'αυτό δεν αναφέρεται καθόλου στην αυτονόητη συνεργασία με άλλα εμπλεκόμενα υπουργεία, όπως το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής, το Υπουργείο Υγείας και το ΚΕΕΛΠΝΟ, το Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, κλπ.

⁴ Η δωρεά οικίσκων της ΥΑ για χρήση νηπιαγωγείου εξυπηρέτησε προσωρινά τη λειτουργία νηπιαγωγείων μέσα στα ΚΦΠ/ΚΥΤ, μέχρι να κλείσει ο διαγωνισμός του ΥΠΠΕΘ για την ως άνω προμήθεια και να τοποθετηθούν οι οικίσκοι στους καταυλισμούς.

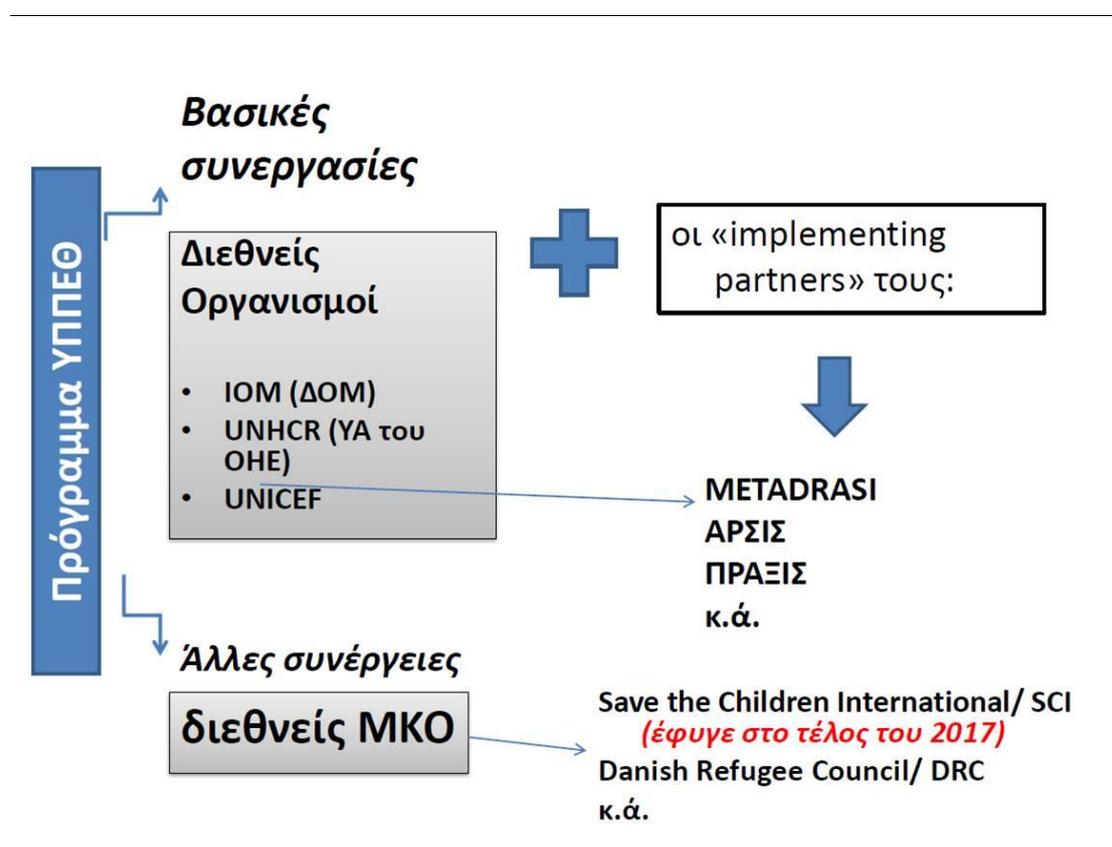
- Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (ΔΟΜ/ IOM) καλύπτει το κόστος της μεταφοράς παιδιών από τα Κέντρα Φιλοξενίας στα κοντινά σχολεία.
- Η UNICEF παρέχει χρηματοδοτική και τεχνική βοήθεια στο Πρόγραμμα Εκπαίδευσης των Προσφύγων του Υπουργείου, μεταξύ άλλων, με την παροχή υπηρεσιών διερμηνείας σε σχολεία της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Επίσης χρηματοδότησε τον εξοπλισμό των νηπιαγωγείων εντός των ΚΥΤ/ΚΦ σε Λέσβο- Κάρα Τεπέ, Σάμο και Χίο.
- Ο ΔΟΜ και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες παρείχαν σχολικά σακίδια στους πρόσφυγες μαθητές από το νηπιαγωγείο ως το Γυμνάσιο.

Στα παραπάνω θα πρέπει να προστεθεί μια πληθώρα ΜΚΟ, ενώσεων εκπαιδευτικών, εθελοντών και άλλων φορέων (π.χ. ΟΤΑ, International Step by step Association/ISSA, Open Society Foundation/OSF, Εταιρεία Πολιτισμού ΠΥΡΝΑ, Danish Refugee Council/DRC, ABS, ΜΕΤΑδραση, κλπ.) που παρείχαν διαφόρων ειδών στήριξη στο πρόγραμμα.

Στις αρχές του σχολικού έτους 2017-18, άρχισε να διαμορφώνεται το σχήμα συνεργασίας που επικρατεί ως σήμερα. Για την κάλυψη των αναγκών του προγράμματος, η Ομάδα Διαχείρισης απευθύνεται στους ΔΟ ή και απευθείας στο βασικό χρηματοδότη τους, τη Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Πολιτικής Προστασίας και Επιχειρήσεων Ανθρωπιστικής Βοήθειας (DG ECHO/ European Civil Protection and Humanitarian Aid Operations). Στα πλαίσια των δυνατοτήτων τους, οι ΔΟ αποδέχονται ή όχι αυτό που τους ζητήθηκε, αναθέτοντας συχνά (αλλά όχι πάντα) τμήματά του στους λεγόμενους «εταίρους υλοποίησης» («implementing partners»), κυρίως εθνικές ΜΚΟ. Έτσι για παράδειγμα, το πρόγραμμα για την παροχή διερμηνέων στα σχολεία, που αποτελεί προϊόν συμφωνίας μεταξύ του ΥΠΠΕΘ και της UNICEF, υλοποιείται από τη ΜΚΟ ΜΕΤΑδραση. Με τον ίδιο τρόπο, η ΥΑ αναθέτει τη διαχείριση των ξενόνων και των διαμερισμάτων που παρέχει στις οικογένειες προσφύγων σε ΜΚΟ (πχ ΑΡΣΙΣ, ΠΡΑΞΙΣ, ΟΜΝΕΣ) αλλά και σε Δήμους (βλ. Σχ.1 παρακάτω).

Η συνεργασία δεν ήταν αυτονόητη στο ξεκίνημα του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ, τον Αύγουστο 2016, αλλά αποτελεί προϊόν συνεχούς διαπραγμάτευσης της Ομάδας Διαχείρισης εδώ και δύο χρόνια. Κι αυτό γιατί οι σχέσεις του ΥΠΠΕΘ με τους διεθνείς οργανισμούς και τις εθνικές και διεθνείς ΜΚΟ, που βρίσκονταν στην χώρα από το 2015 δημιουργώντας έτσι ένα «κατεστημένο» και ένα «κεκτημένο» στη διαχείριση της προσφυγικής κρίσης, ήταν αμφίσημες. Μεταβαλλόμενες με το χρόνο, αυτές οι σχέσεις, άλλοτε ευνοούν τη συνεργασία και άλλοτε όχι. Αυτό δεν πρέπει να μας εκπλήσσει, καθώς είναι γνωστό από τη βιβλιογραφία ότι οι διεθνείς οργανισμοί στο πεδίο της μετανάστευσης παίζουν πολλαπλούς ρόλους διακρατικής και διεθνούς εμβέλειας (βλ. μεταξύ άλλων Venturas, 2015), και έτσι οι στόχοι και οι επιδιώξεις τους είναι αναμενόμενο να διαφέρουν ή ακόμη και να αντίκεινται στις επιδιώξεις κυβερνητικών φορέων, όπως είναι ένα υπουργείο παιδείας. Θα μπορούσαμε για ευκολία να ξεχωρίσουμε τρεις φάσεις σε αυτή τη σχέση.

Σχήμα 1: Συνεργασία με Διεθνείς Οργανισμούς & ΜΚΟ

Πηγή: Ίδια επεξεργασία

1^η φάση: Σχολικό έτος 2016-2017 (1^{ος} χρόνος προγράμματος)

Στο ξεκίνημα, η Ομάδα Διαχείρισης δυσκολεύτηκε να «κάνει χώρο» για το Πρόγραμμα της Εκπαίδευσης Προσφύγων μέσα στην πληθώρα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων (μη τυπικής εκπαίδευσης) που παρείχαν, ήδη από το 2015, διεθνείς οργανισμοί και ΜΚΟ.

Το κύριο χαρακτηριστικό αυτήν την περίοδο είναι οι ανταγωνιστικές έως συγκρουσιακές σχέσεις με αυτούς τους οργανισμούς, καταρχήν σε κεντρικό (μάκρο) επίπεδο, με κάθετη μεταφορά αυτού του κλίματος σε επίπεδο προσωπικού στο πεδίο (μικρο-επίπεδο), δηλαδή μεταξύ εργαζόμενων των ΔΟ/ ΜΚΟ στους προσφυγικούς καταυλισμούς και των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΣΕΠ) του ΥΠΠΕΘ.

Η έλλειψη προηγούμενης εμπειρίας του ΥΠΠΕΘ στην εκπαίδευση προσφυγικών πληθυσμών, καθώς και η συνεχής ρευστότητα των δεδομένων στο προσφυγικό ζήτημα, είχε ως αποτέλεσμα σχετικά αργούς ρυθμούς υλοποίησης. Από την άλλη μεριά, οι καθυστερήσεις του κράτους να υλοποιήσει γρήγορα τις εξαγγελθείσες πολιτικές δημιούργησε δυσαρέσκεια και ανυπομονησία στους ΔΟ και τις ΜΚΟ. Υπήρξαν, έτσι, σημαντικές «αντιστάσεις» στο πρόγραμμα της Εκπαίδευσης Προσφύγων. Και ενώ αναγνωρίστηκε αμέσως η αξία του σχολείου και η ένταξη των παιδιών στην τυπική εκπαίδευση, στην πράξη τα πράγματα ήταν πιο δύσκολα για το ΥΠΠΕΘ, που, τον Σεπτέμβριο 2016, διεκδικούσε να γίνει – ως όφειλε – ο βασικός «παιχτής» στην εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων, μεταξύ παλιότερων, ίσως πιο πεπειραμένων, και σίγουρα πιο ευέλικτων «παιχτών», που διέθεταν, μάλιστα μη αμελητέους προϋπολογισμούς γι' αυτό το σκοπό. .

Από την άλλη μεριά, η έλλειψη εμπειρίας των ΔΟ με υπουργεία παιδείας ευρωπαϊκών χωρών ήταν εξίσου καίρια. Οι ΔΟ και διεθνείς ΜΚΟ ήρθαν στην Ελλάδα το 2015 για να διαχειριστούν την προσφυγική κρίση *βάσει της τεχνογνωσίας και της εμπειρίας τους*, που προέρχεται από τη διαχείριση κρίσεων σε εμπόλεμες χώρες, όπως η Βοσνία το 1995, οι χώρες της Αφρικής, κ.λπ. Σε αυτές τις χώρες, οι κρατικές και κυβερνητικές υπηρεσίες συνήθως έχουν καταρρεύσει (ή υπολειπούνται). Έτσι, στο πεδίο της εκπαίδευσης, είναι ίσως αυτονόητο ότι το κενό του κράτους καλύπτεται από τις δραστηριότητες μη τυπικής εκπαίδευσης που παρέχουν ΜΚΟ και ΔΟ. Κάτι το οποίο, σε καμιά περίπτωση, δεν αφορά την Ελλάδα και άλλες ευρωπαϊκές χώρες⁵ που έγιναν δέκτες προσφύγων από το 2015.

Αυτή υπήρξε η βασική πρόκληση στη συνεργασία και πολλές φορές στη συνεννόηση μεταξύ ΥΠΠΕΘ και ΔΟ. Το γεγονός, εξάλλου, ότι η χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (DG ECHO) για τη διαχείριση της κρίσης στην εκπαίδευση κατευθύνθηκε σε ΜΚΟ και ΔΟ, και όχι απευθείας στο ΥΠΠΕΘ, ενέτεινε τις υποβόσκουσες εντάσεις. Είναι ενδεικτικό ότι για την ανθρωπιστική βοήθεια στην εκπαίδευση το 2017 ζητήθηκαν από ΜΚΟ και ΔΟ 54,5 εκ. ευρώ (UNHCR, 2016), ενώ το ΥΠΠΕΘ, την ίδια περίοδο, είχε *θεωρητικά διαθέσιμο*⁶ ένα προϋπολογισμό περίπου 7εκ. ευρώ από τα ΕΣΠΑ και το Ταμείο Ασύλου (TAME).

Εντάσεις και αντιστάσεις δεν υπήρξαν, όμως, μόνο κεντρικά, σε επίπεδο φορέων (ΥΠΠΕΘ- ΔΟ), αλλά και στο μικρο-επίπεδο. Η εμπειρία (των ΣΕΠ) από το πεδίο έδειξε ότι πολύ συχνά το πρόγραμμα για την εκπαίδευση των προσφύγων του Υπουργείου "μπούκοτάρεται" ποικιλοτρόπως από το προσωπικό των ΜΚΟ που

---

⁵ Όπως για παράδειγμα το γερμανικό υπουργείο παιδείας, το οποίο αντιμετώπισε παρόμοιες προκλήσεις, όπως αναφέρθηκε στην παρουσίαση της Nina Rother (Research Centre for Migration, Integration and Asylum at the German Federal Office for Migration and Refugees /BAMF), με τίτλο «Surveying recently arrived refugees in Germany: the approach of the IAB-BAMF-SOEP-Refugee Study», στο 3ο Φόρουμ του ΟΟΣΑ "Strength through Diversity": Learning from Data, ΟΟΣΑ, Παρίσι, 12-13 Φεβρουαρίου 2018.

⁶ Ο προϋπολογισμός ήταν θεωρητικά διαθέσιμος τότε γιατί πρακτικά δεν ήταν άμεσα διαθέσιμος λόγω πολύ χρονοβόρων διαδικασιών για την απελευθέρωση των πιστώσεων.

δραστηριοποιούνται στους καταυλισμούς⁷. Αυτό γίνεται και με την ελλιπή πληροφόρηση των γονέων προσφύγων σχετικά με τη διαφορά του δημόσιου σχολείου από τη μη-τυπική εκπαίδευση και τις δραστηριότητες των ΜΚΟ, και κυρίως τα οφέλη του πρώτου ως προς την ένταξη των παιδιών στο επίσημο σχολικό σύστημα που θα τους παρέχει συνέχεια και πιστοποίηση.

Οφείλουμε, όμως, να παρατηρήσουμε δύο πράγματα. Αυτή η πρακτική δεν αφορά ούτε όλες τις ΜΚΟ ούτε ολόκληρο το προσωπικό τους. Αντιλαμβάνεται κανείς ότι, στο πεδίο των διαπροσωπικών σχέσεων και της συνεργασίας που αναπτύχθηκε μέσα στα καμπ μεταξύ του προσωπικού των εμπλεκόμενων φορέων (ΜΚΟ/ΔΟ, Υπ. Μεταναστευτικής Πολιτικής, ΚΕΕΛΠΝΟ, ΥΠΠΕΘ, κλπ.), μπορεί να αναζητηθεί μια τεράστια γκάμα αντιδράσεων τόσο θετικών και υποστηρικτικών όσο και αρνητικών και υποθαλπτικών. Εξάλλου, το «μποϊκοτάρισμα» του προγράμματος προφανώς και δεν εξαντλήθηκε στις πρακτικές των ΜΚΟ: πολλά ήταν (και είναι) τα σχολεία, οι διευθυντές, οι σύλλογοι γονέων και οι τοπικές κοινωνίες που αντιτάχθηκαν στην είσοδο των προσφυγόπουλων στα σχολεία «τους», μπλοκάροντας το πρόγραμμα με ποικίλους τρόπους.

Η δεύτερη επισήμανση άπτεται των λόγων που μπορεί να οδηγούν στη δυσφήμιση του δημόσιου σχολείου. Το Σεπτέμβριο 2016, το ΥΠΠΕΘ ήρθε να διεκδικήσει τη θέση του βασικού «παίχτη» στην εκπαίδευση των παιδιών των προσφύγων, με ότι αυτό θα συνεπαγόταν για τη χρηματοδότηση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μη τυπικής εκπαίδευσης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που, όπως είδαμε, ως τότε κατευθύνονταν αποκλειστικά στις ΜΚΟ (ευλόγως, δεδομένου ότι δεν υπήρχε κάτι άλλο). Το προσωπικό των ΜΚΟ που απασχολείται σε προγράμματα εκπαίδευσης αποτελείται, ως ένα βαθμό, από άνεργους εκπαιδευτικούς⁸. Ανάλογα με την οργάνωση στην οποία εργάζονται και την θέση τους σε αυτή, μπορεί να αμείβονται από ικανοποιητικά έως πολύ καλά σε σχέση με μόνιμους εκπαιδευτικούς στο πεδίο, όπως είναι οι ΣΕΠ. Η έλευση του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ, ίσως δημιούργησε φόβους στο προσωπικό των ΜΚΟ για το τέλος ή τη μείωση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μη τυπικής εκπαίδευσης, με σαφείς επιπτώσεις στην απασχόληση αυτών των ανθρώπων.

Οι στάσεις και συμπεριφορές των εργαζομένων των ΜΚΟ στο πρόγραμμα του ΥΠΠΕΘ χρήζουν περεταίρω μελέτης. Πάντως, η ύπαρξη, στο πεδίο, εκπαιδευτικών με διαφορετικά καθεστάτα εργασίας και σημαντικές διαφορές στις αποδοχές (μόνιμοι/αναπληρωτές/ άνεργοι που απασχολούνται σε ΜΚΟ/ πρώην άνεργοι που απασχολούνται σε κοινωφελή προγράμματα του ΟΑΕΔ, κλπ.)⁹ δημιουργεί εντάσεις στο μικρο-επίπεδο, οι οποίες προστίθενται στις εντάσεις μεταξύ φορέων (μάκρο-επίπεδο), και συμβάλλει στην ανάπτυξη ανταγωνιστικών ή και συγκρουσιακών σχέσεων στα ΚΦΠ/ΚΥΤ.

---

⁷ Οι ΣΕΠ αναφέρονται πολύ συχνά στην έμμεση δυσφήμιση ή/και υποτίμηση του δημόσιου σχολείου, η οποία εκφράζεται και στα λεγόμενα των γονέων προσφύγων μέσω των διερμηνέων: «δεν μαθαίνουν τίποτε», «δεν δίνουν στα παιδιά υλικά ζωγραφικής», «το σχολείο και οι τάξεις δεν είναι όμορφες και ευχάριστες όπως οι χώροι των ΜΚΟ». Επίσης, πολλοί γονείς εξέφρασαν παράπονα για το δημόσιο σχολείο γιατί δεν τους βολεύει που τα παιδιά πρέπει να φύγουν από το καμπ.

⁸ Πολλοί από τους οποίους είναι εγγεγραμμένοι στον Ενιαίο Πίνακα Αναπληρωτών και ενδεχομένως αναμένουν την επόμενη πρόσκληση του ΥΠΠΕΘ προκειμένου να εργαστούν.

⁹ Οι διαφορές στις αποδοχές μπορεί να αφορούν τη διάκριση μεταξύ διεθνούς και εθνικού προσωπικού των οργανώσεων (μεταξύ οργανώσεων ή ακόμη και μέσα στην ίδια οργάνωση), και φυσικά σε σύγκριση με τους δημόσιους λειτουργούς / υπαλλήλους).

Σε αυτό το ρευστό πλαίσιο, οι γονείς πρόσφυγες δεν ήταν πάντα σε θέση να αντιληφθούν τα οφέλη της τυπικής εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα κάποιοι να προτιμήσουν για τα παιδιά τους κάποιο πιο «ελκυστικό» πρόγραμμα ΜΚΟ, εγκαταλείποντας το δημόσιο σχολείο.

2^η φάση: αρχές σχολικού έτους 2017-2018 (2^{ος} χρόνος προγράμματος)

Στις αρχές του σχολικού έτους 2017-2018, παρατηρείται αλλαγή κλίματος όσον αφορά τη στάση των ΔΟ και των μεγάλων διεθνών ΜΚΟ, εκ των οποίων κάποιες γνωρίζουν ότι θα αποχωρήσουν από την Ελλάδα στο τέλος του 2017, λόγω διακοπής της χρηματοδότησής τους. Η φάση αυτή χαρακτηρίζεται από τη μεγάλη βούληση που επιδεικνύεται στο να στηριχθεί το Υπουργείο στην εφαρμογή της πολιτικής του, με αποτέλεσμα να εντείνεται η συνεργασία με τους ΔΟ.

Η αλλαγή στάσης δείχνει ρεαλισμό από τη μεριά των ΜΚΟ/ΔΟ. Γίνεται σταδιακά κατανοητό ότι το πρόγραμμα της Εκπαίδευσης Προσφύγων δεν παραμένει στα χαρτιά, αλλά παίρνει – αργά αλλά σταθερά – συγκεκριμένη μορφή. Εξάλλου, όσο το πρόγραμμα επεκτείνεται και σταθεροποιείται, μειώνεται η ανάγκη για παρεχόμενη εκπαίδευση από τις ΜΚΟ, οι οποίες τώρα στρέφονται περισσότερο – αν και πολλές φορές μόνο στα χαρτιά – σε υποστηρικτική διδασκαλία για τα μαθήματα του σχολείου, και δραστηριότητες για την ανάπτυξη μη γνωσιακών δεξιοτήτων. Εξάλλου, είναι πλέον ορατή η μείωση της χρηματοδότησης εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μη τυπικής εκπαίδευσης για τα παιδιά των προσφύγων¹⁰.

Η αλλαγή κλίματος φαίνεται λοιπόν να σχετίζεται με τη συνειδητοποίηση δύο πραγμάτων: της αναμενόμενης περαιτέρω μείωσης της χρηματοδότησης για τις ΜΚΟ, και ταυτόχρονα τη σχετική επιτυχία του προγράμματος της Εκπαίδευσης των Προσφύγων του ΥΠΠΕΘ. Ο συνδυασμός των δύο δεδομένων φαίνεται να οδήγησε – έως ένα βαθμό – στη στροφή προς το ΥΠΠΕΘ, τείνοντας του *χείρα βοηθείας*. Πράγματι, πλήθος συνεργασιών σφραγίζονται με την υπογραφή μνημονίων και τη σύναψη κοινών προγραμμάτων, τα οποία είναι *τρόπο τινά* υποβοηθητικά και συμπληρωματικά του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ. Οι συνέργειες που προκύπτουν άλλοτε αφορούν τη χρηματοδότηση τμημάτων του προγράμματος και άλλοτε όχι.

Η σημαντικότερη συνεργασία που προέκυψε αυτό το διάστημα, και η οποία δεν αφορά χρηματοδότηση, είναι η συμφωνία με ΔΟ/ ΜΚΟ για την εγγραφή στα σχολεία των μαθητών που διαμένουν εκτός προσφυγικών καταυλισμών. Αυτή η εξέλιξη είναι σε άμεση συνάρτηση με τις νέες συνθήκες που προέκυψαν το σχολικό έτος 2017-2018, δηλαδή τη σταδιακή μεταφορά πολλών οικογενειών, από τις αρχές του 2017, σε άλλους τύπους καταλυμάτων (διαμερίσματα, ξενώνες, κλπ.) στον ιστό πόλεων, όπως η Αθήνα, η Θεσσαλονίκη, τα Τρίκαλα, η Λειβαδιά, κλπ.

Χωρίς τη συνεργασία ΔΟ και ΜΚΟ δεν θα ήταν δυνατό να ενταχθούν τα παιδιά των διαμερισμάτων στα σχολεία, καταρχήν, γιατί η Ομάδα Διαχείρισης δεν γνωρίζει τη γεωγραφία των προσφύγων εκτός ΚΦΠ. Μέσω της συνεργασίας με την ΥΑ του ΟΗΕ, η οποία διαχειρίζεται και συντονίζει τα προγράμματα μεταφοράς, μετεγκατάστασης

---

¹⁰ Η ίδια η DG ECHO φαίνεται να γίνεται πιο επιλεκτική στα προγράμματα ΜΚΟ που θα χρηματοδοτήσει, ενώ, λόγω της επιτυχίας του προγράμματός του, το ΥΠΠΕΘ συνηγορεί εμμέσως στη DG ECHO για το τι θα ήθελε να χρηματοδοτηθεί με προτεραιότητα.

και στέγασης των προσφύγων, το ΥΠΠΕΘ προχώρησε στη χαρτογράφηση των αναγκών σε σχολεία, η οποία, για τη σχολική χρονιά 2017-2018, οδήγησε στο άνοιγμα 1000 νέων Τάξεων Υποδοχής στις γειτονιές διαμονής των προσφυγόπουλων. Η ένταξη αυτών των παιδιών στο σχολείο πολλές φορές ενέχει την ενημέρωση των γονέων πόρτα-πόρτα. Έπειτα από τη συμφωνία του ΥΠΠΕΘ με το συντονιστικό όργανο των ΔΟ/ΜΚΟ για την εκπαίδευση¹¹, οι κοινωνικοί λειτουργοί των οργανισμών και των οργανώσεων που διαχειρίζονται ξενώνες δούλεψαν στενά (και ακούραστα) με τους ΣΕΠ για να φροντίσουν για την εγγραφή των παιδιών εκτός καταυλισμών στο σχολείο.

Σε αυτή τη δεύτερη φάση, έγιναν σημαντικά βήματα για τη συνεργασία μεταξύ κυβερνητικών και μη κυβερνητικών φορέων στο πεδίο της εκπαίδευσης. Είναι χαρακτηριστικό ότι σε δημόσιες εμφανίσεις και συναντήσεις αυτό υπογραμμίζεται συχνά, αναγνωρίζοντας την «αμηχανία» της προηγούμενης φάσης, και ταυτόχρονα το γεγονός ότι χρειάζεται περισσότερη συνεργασία, συντονισμός και συνέργειες μεταξύ των δύο πλευρών τόσο σε κεντρικό όσο και σε τοπικό επίπεδο.

3^η φάση: αρχές 2018 (2^{ος} χρόνος προγράμματος)

Όπως είδαμε παραπάνω, τον δεύτερο χρόνο του προγράμματος, χρειάστηκε εκ των πραγμάτων να ενταθεί η όποια συνεργασία υπήρχε από το 2016-17 με τους ΔΟ/ΜΚΟ, αφενός, γιατί το ΥΠΠΕΘ αδυνατούσε να προσεγγίσει τους μαθητές εκτός προσφυγικών καταυλισμών, αφετέρου, γιατί η επικείμενη μείωση των χρηματοδοτήσεων σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες απαιτούσε την άμεση αναπροσαρμογή των δραστηριοτήτων των ΜΚΟ προκειμένου για τη βιωσιμότητα τους. Σε αυτό το πλαίσιο, ένα τμήμα της δραστηριότητας των ΔΟ/ΜΚΟ συνεχίστηκε, αλλά, ως ένα βαθμό, ως μέρος του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ.

Στις αρχές του 2018, με την επέκταση και την παγίωση του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ, με το καθολικό άνοιγμα ΔΥΕΠ και Τάξεων Υποδοχής για τα προσφυγόπουλα σε ολόκληρη την ενδοχώρα, καθώς και την πιλοτική λειτουργία δύο ΔΥΕΠ δημοτικού στο νησί της Λέσβου¹², ενίοτε παρατηρείται η αποχή των παιδιών προσφύγων από τα μαθήματα των ΜΚΟ, αν και γενικά οι αριθμοί εγγεγραμμένων μαθητών/επωφελούμενων παραμένουν υψηλοί. Η εμπειρία από το πεδίο δείχνει ότι, σε κάποια καμπ, το προσωπικό των ΜΚΟ ζητά τη βοήθεια των ΣΕΠ τόσο για την εγγραφή των παιδιών στις δραστηριότητες μη-τυπικής εκπαίδευσης όσο και για τη συγκράτησή τους στα μαθήματα. Γίνεται κατανοητό ότι η συνταρακτική μείωση του αριθμού των επωφελούμενων ενός προγράμματος μπορεί να σημαίνει την κατάργησή του, ιδίως σε ένα πλαίσιο συνεχώς μειούμενης χρηματοδότησης.

Η μη συμμετοχή των παιδιών προσφύγων στα μαθήματα των ΜΚΟ σημαίνει πρακτικά τη μείωση των επωφελούμενων των ΜΚΟ. Αντιθέτως, η προσέλευση και η παρουσία τους σε αυτές τις δραστηριότητες συνήθως σημαίνει ότι δεν πηγαίνουν στο σχολείο ή ότι δεν παρακολουθούν *τακτικά*. Επομένως, οι αυξομειώσεις των «επωφελούμενων» των δύο παράλληλων συστημάτων – τυπικής και μη τυπικής εκπαίδευσης – είναι *συγκοινωνούντα δοχεία*. Εκ των πραγμάτων τα παιδιά – και ιδίως τα συγκεκριμένα

¹¹ Education Sector Working Group (ESWG), βλ. <https://data2.unhcr.org/en/working-group/4>

¹² Οι ΔΥΕΠ νηπιαγωγείου λειτούργησαν από τις αρχές του 2018 σε όλα τα νησιά του Αιγαίου (Λέσβος, Χίος, Σάμος, Κως και Λέρος).

παιδιά – δε μπορούν να παρακολουθήσουν τόσα μαθήματα στο εύρος μιας εργάσιμης εβδομάδας: είτε θα παρακολουθούν τακτικά το σχολείο είτε τα προγράμματα των ΜΚΟ είτε, όπως συμβαίνει συχνά, θα μπεινοβγαίνουν στο ένα και στο άλλο πρόγραμμα κατά βούληση ή κατά όπως βολεύει τους γονείς τους. Ελάχιστες (μεν αλλά υπαρκτές) είναι οι περιπτώσεις ιδιαίτερας φιλομαθών μαθητών, κυρίως ηλικίας γυμνασίου–λυκείου, που παρακολουθούν τακτικά το σχολείο, και, ταυτόχρονα, μια πληθώρα εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων μη τυπικής εκπαίδευσης. Αυτά τα σπάνια δείγματα αφορούν συνήθως μαθητές που διψούν για τη μάθηση και που μέχρι τώρα, λόγω συνθηκών, απείχαν από το σχολείο.

Γίνεται κατανοητό ότι η κατάσταση αυτή τροφοδοτεί νέες εντάσεις σε ένα πλαίσιο περιορισμού των πόρων. Η Γενική Διεύθυνση Ανθρωπιστικής Βοήθειας και Πολιτικής Προστασίας (DG ECHO) έχει ανακοινώσει ότι θα αποχωρήσει από την Ελλάδα στα τέλη του 2018, χωρίς να έχει διευκρινιστεί αν θα υπάρξουν άλλες χρηματοδοτικές πηγές για την εκπαίδευση των προσφύγων. Γενικότερα, αναμένεται όλη η διαχείριση του προσφυγικού ζητήματος να μεταβιβάζεται σταδιακά στην ελληνική κυβέρνηση, με αποτέλεσμα περαιτέρω απώλεια του ρόλου των ΜΚΟ στη διαχείριση της κρίσης. Φυσικά, αυτό θα φέρει περαιτέρω μείωση των θέσεων εργασίας για το προσωπικό των ΜΚΟ, γεγονός που φαίνεται να εξηγεί εν μέρει τις εντάσεις που δημιουργούνται. Οι σχέσεις ΜΚΟ- ΥΠΠΕΘ τείνουν να γίνουν και πάλι ανταγωνιστικές και νέα φαινόμενα δυσφήμισης του επίσημου σχολείου παρατηρούνται πλέον σε πολλές δομές φιλοξενίας προσφύγων. Για παράδειγμα, στα ΚΥΤ κάποιων νησιών του Αιγαίου, τα νηπιαγωγεία του ΥΠΠΕΘ λειτούργησαν με πολύ λίγα παιδιά, επειδή ταυτόχρονα λειτουργούσαν νηπιαγωγεία ΜΚΟ χωρίς άδεια από το ΙΕΠ/ ΥΠΠΕΘ¹³ ή με άδειες για άλλου τύπου δραστηριότητες.

Επίλογος

Εν κατακλείδι, η συμπληρωματικότητα και ο ανταγωνισμός είναι τα κύρια μάλλον αντιφατικά χαρακτηριστικά που απεικονίζουν καλύτερα τις σχέσεις ΥΠΠΕΘ – οργανώσεων, στα δύο χρόνια που πέρασαν από την έναρξη του Προγράμματος για την Εκπαίδευση Προσφύγων. Τα χαρακτηριστικά αυτά εντοπίζονται τόσο σε επίπεδο οργανισμού όσο και σε χαμηλότερο επίπεδο, προσδιορίζοντας συχνά – αλλά όχι πάντα – τις διαπροσωπικές σχέσεις που δημιουργούνται στο πεδίο, εν προκειμένω μεταξύ ΣΕΠ και προσωπικού ΜΚΟ.

Οι τριβές που δημιουργούνται μπορεί να εντείνονται όταν αφορούν εργαζομένους με παρόμοιο υπόβαθρο (πχ εκπαιδευτικοί) αλλά διαφορετικές συνθήκες εργασίας, θέση στο επάγγελμα και αποδοχές. Η κυριότερη διαχωριστική γραμμή στο πεδίο αφορά τη διάκριση εκπαιδευτικών εντός ή εκτός δημόσιου συστήματος εκπαίδευσης, δηλαδή αντίστοιχα μεταξύ τυπικής και μη-τυπικής εκπαίδευσης. Είναι αυτονόητο ότι αυτός ο διαχωρισμός, εκτός από διαφορές στις αποδοχές, αφορά και ζητήματα εργασιακής επισφάλειας, συνθηκών εργασίας και ασφάλισης, και αυτά σε ένα πλαίσιο μείωσης της

---

¹³ Από την έναρξη του προγράμματος του ΥΠΠΕΘ, το Σεπτέμβριο 2016, έχει δημιουργηθεί διαδικτυακή πλατφόρμα από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ) στην οποία οι ΜΚΟ υποχρεούνται να καταθέσουν τα εκπαιδευτικά τους προγράμματα για γνωμοδότηση από το ΙΕΠ και έγκριση από το ΥΠΠΕΘ. Προαπαιτούμενο αυτής της έγκρισης είναι η μη παρεμπόδιση με οποιοδήποτε τρόπο της φοίτησης στο δημόσιο σχολείο.

χρηματοδότησης από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, που σημαίνει την άμεση μείωση προσωπικού των ΜΚΟ και άρα την κατάργηση θέσεων εργασίας, με απώτερη συνέπεια την απώλεια εργασίας για πολλούς εκπαιδευτικούς.

Πέρα, όμως, από τις τριβές σε επίπεδο προσωπικού για τους παραπάνω λόγους, υπήρξαν και υπάρχουν διαφορές με τους Διεθνείς Οργανισμούς και τις μεγάλες διεθνείς ΜΚΟ σε κεντρικό επίπεδο. Γιατί οι οργανισμοί και οι οργανώσεις δρουν με αυτονομία, είναι υπόλογοι βασικά στους χρηματοδότες τους και ουδόλως σε κυβερνητικούς φορείς όπως το Υπουργείο Παιδείας, και, εν τέλει, εξυπηρετούν ίδιους στόχους που δεν υπαγορεύονται από την εκπαιδευτική πολιτική ενός κράτους. Όταν αυτοί οι στόχοι μπορούν να εξυπηρετηθούν με ενέργειες που «ωφελούν» ταυτόχρονα αυτήν την πολιτική, φαίνεται να δημιουργείται πρόσφορο έδαφος για συνέργειες και συνεργασία, χωρίς αυτό να καταργεί άπαξ τις σχέσεις ανταγωνισμού που περιγράφηκαν παραπάνω.

Βιβλιογραφία

Επιστημονική Επιτροπή ΥΠΠΕΘ (2017). *Το Έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων* (Α. Έκθεση Αποτίμησης του Έργου για την Ένταξη των Παιδιών των Προσφύγων στην Εκπαίδευση, Β. Προτάσεις για την Εκπαίδευση των Παιδιών των Προσφύγων κατά το σχολικό έτος 2017-2018), ΥΠΠΕΘ, Αθήνα, Απρίλιος 2017. Ανακτήθηκε 2 Αυγούστου 2018 από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/16_06_17_Epistimoniki_Epitropi_Proscopygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_Final.pdf

Επιστημονική Επιτροπή για την υποβοήθηση του έργου της Επιτροπής Στήριξης των Παιδιών των Προσφύγων (2016). Οι εκπαιδευτικές δράσεις για τα παιδιά των προσφύγων, ΥΠΠΕΘ, Αθήνα, Ιούνιος 2016. Ανακτήθηκε 2 Αυγούστου 2018 από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/Epistimoniki_Epitropi_Proscopygon_YPPETH_Full_Report_June_2016_update.pdf

UNHCR (2016). Regional Refugee and Migrant Response Plan (RMRP) for Europe: Jan - Dec 2017. UNHCR - The Office of the United Nations High Commissioner for Refugees, December 2016. Ανακτήθηκε 2 Αυγούστου 2018 από [http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2017%20Regional%20Refugee%20&%20Migrant%20Response%20Plan%20for%20Europe%20-%20Jan-Dec%202017%20\(December%202016\).pdf](http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/2017%20Regional%20Refugee%20&%20Migrant%20Response%20Plan%20for%20Europe%20-%20Jan-Dec%202017%20(December%202016).pdf)

Venturas, L. (Ed.). (2015). *International “Migration Management” in the early Cold War: The Intergovernmental Committee for European Migration*. University of Peloponnese.